

Key words: Chinese holidays, paper clippings, folk paintings, traditional beliefs, benevolence.

Казакова Ірына Валер’еўна – доктар філалагічных навук, прафесар;
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (irina_sml@bk.ru)

УДК 398.3(=161.3):398.3(=581)

А. А. Кастрыца

ПРЫКМЕТЫ І ПАВЕР’І Ў ТРАДЫЦЫЙНАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ І КІТАЙЦАЎ

В статье рассматриваются приметы и поверья белорусов и китайцев о солнце, луне, воде, животных. Автор обращает внимание на богатство народных верований белорусов и китайцев, тематическое и функциональное разнообразие групп примет и поверий, устойчивость их бытования.

Ключевые слова: примета, поверье, народные верования, природные явления, солнце, луна, вода, животные.

Важнае месца ў культуры кітайцаў і беларусаў займаюць прыкметы і павер’і. Яны звязаны з усімі сферамі жыцця і дзейнасці чалавека, адлюстроўваюць асаблівасці светаразумення, утылітарна-практычны і адначасова паэтычны погляд на свет. Да нашага часу народныя вераванні, арганічна ўвасобленыя ў тэкстах малых фальклорных жанраў, карыстаюцца надзвычайнай папулярнасцю і вядомы ўсім узроставым катэгорыям.

Вялікая колькасць прыкмет, павер’яў і магічных дзеянняў, што іх суправаджаюць, звязана з прыроднымі з’явамі, аб’ектамі навакольнага свету: сонцам, месяцам, вадой, жывёламі і раслінамі і інш. З іх дапамогай прагназавалі надвор’е, змены ў асабістым і грамадскім жыцці, дабрабыт або страты, абараняліся ад уздзеяння “нячыстай сілы” і неспрыяльных абставін.

Так, сярод кітайскіх прыкмет і павер’яў вялікае месца займаюць тэксты пра сонца. У асноўным яны прагназавальнага характару і маюць на мэце прадказваць надвор’е або дабрабыт: *Узыход сонца на ўсходзе азначае дабрабыт і багацце; Калі сонца ўзыходзіць пасля паўночы, дзень будзе доўгім і сонечным; Калі сонца садзіцца за горы – гэта азначае, што будзе добрае надвор’е на наступны дзень; Калі сонца заходзіць за мора, гэта значыць, што хутка пачнецца бура* [4].

У беларусаў таксама зафіксаваны прыкметы і павер’і пра сонца. Іх асноўная функцыянальная прызначанасць – прадказваць /

прагназаваць – не адрозіваецца ад кітайскай: *Сонца на закаце краснае – на мароз* [2, с. 189]; *Калі ўлетку вечарам сонца садзіцца і неба ў яго краснае, то заўтра будзе жаркі дзень* [3]. Аднак адзначым, што паколькі паводле ўяўленняў беларусаў, сонца магло ўплываць на здароўе і дабрабыт чалавека, нашы продкі імкнуліся выконваць дзеянні (*глядзець, ублажаць, шанавать*), якія “ўлагодзяць” нябеснае свяціла, і захоўваць тэрмін (“да ўсходу”, “у першы дзень” свята) “стасункаў” з ім: *Каб сонца паварачывала на лета, каб добра грэла, трэба было яго ўблажаць, шанавать, славіць прыгатаўленнем круглых, як сонца, масленых бліноў* (в. Рудня Марымонава Гомельскага р-на Гомельскай вобл.); *У першы дзень Вялікадня казалі, што сонца “іграе”, глядзелі на сонца, каб здаровымі быць, каб быў добры ўраджай* (в. Глазаўка Буда-Кашалёўскага р-на Гомельскай вобл.); *Купальскую расу збіралі да ўсходу сонца, каб ёй умывацца таму, у каго прышчы, пятна на целе, для ачышчэння кожи* (в. Салтанава Рэчыцкага р-на Гомельскай вобл.).

Поўны месяц і месяц, які расце, і ў беларусаў, і ў кітайцаў быў добрым знакам: ён абяцаў ураджай або спрыяльныя для ўраджаю абставіны: *Калі месяц яркі і поўны, гэта азначае, што ўраджай будзе добрым* [4]; *Калі на Хрышчэнне поўная луна – вясной будзе вялікі разліў рэк* (г.п. Лоеў Гомельскай вобл.); *Расаду нада высажваць, калі месяц расце* (в. Новы Сцепаноў Брагінскага р-на Гомельскай вобл.).

Плямы на Месяцы або яго чырвоны колер абяцалі непрыемнасці (неўраджай, беднасць, дрэннае надвор’е, вайну): *Плямы на Месяцы паказваюць на няпасці, на пургу, зной, на навадненні ці калі будзе неўраджай, ці беднасць. Так Бог папярэджвае, што будзе плоха* (в. Глініца Мазырскага р-на Гомельскай вобл.); *Калі Месяц становіцца чырвоным, гэта можа прадвесціць вайну ці іншыя непрыемнасці* [4].

Безумоўна адметным з’яўляецца кітайскае павер’е, у якім згадваецца сузор’е Дракона – міфічнай істоты, якая з’яўляецца адмысловым сімвалам удачы, дабрабыту, спрыяння і надзяляе такімі ж якасцямі ўсё, што тым ці іншым чынам знаходзіцца з ёй у стасунках: *Калі Месяц знаходзіцца ў сузор’і Дракона, гэта можа паказваць на тое, што наступіць перыяд росквіту і ўдачы* [4].

Прыкметы і павер’і пра ваду адлюстроўваюць веру ў яе лекавапрафілактычныя, апатрапеічныя, ачышчальныя і прадупраўляльныя якасці, узнікненне і існаванне якіх часта залежала ад якасцей і ўласцівасцей прадметаў, што знаходзіліся з ёй у судакрананні. Варта адзначыць, што тэксты кітайскіх прыкмет і павер’яў часцей звязаны з

паняццямі поспеху, дабрабыту, павышэння на рабоце (*Калі вы ўбачыце, як хтосьці мые посуд у ракавіне, гэта азначае, што гэты чалавек хутка атрымае павышэнне на рабоце; Калі вы бачыце, як вада цячэ з крана, гэта азначае, што ў вас будзе шмат грошай; Калі ў вас скончылася вада ў кране, гэта значыць, што ваша сям'я хутка сутыкнецца з фінансавымі праблемамі. Каб пазбегнуць гэтага, трэба хутка купіць новую бутэльку вады і паставіць яе на самае бачнае месца ў доме [4]*), а беларускіх – здароўя, аховы, ачышчэння (*На Крашчэнне хадзіў свяшчэннік, маліўся Богу, свяціў ваду. Людзі яе бралі для лячэння. Як што баліць – мазаліся (г. Светлагорск Гомельскай вобл.); На “вадзяную” куццю ваду ў царкве свяцілі. Ды і беглі дадому хутчэй. Гэта каб хлебашак хутчэй сабраць (Гомельскі р-н); Каб пазбавіцца ад ведзьмаў, паску замачвалі ў вадзічку, накрывалі крышкай і стаяла гэта амаль цэлы год (в. Гарадок Лоеўскага р-на Гомельскай вобл.)*).

Кітайскі прагноз па вадзе грунтуецца на працэсе: назіралі / слухалі, як вада цячэ: *Калі вы чуеце, як цячэ вада, гэта азначае, што хтосьці кажа пра вас нешта дрэннае; Калі вада цячэ з ванны, гэта азначае, што вам трэба быць асцярожным з грашымі [4]*.

У беларусаў звярталі ўвагу часцей на магічныя якасці вады – “святая”, “жывая”, “мёртвая”: *Святая вада ад усяго памагае. Калі лажышся спаць, вазьмі святую ваду, трапі ў пасуду і папырскай ётай вадой сваю крываць, як бы перакрысці. Мёртавая вада – не-свячоная вада, вада, што мыеш пакойніка. Ваду не надо ліць на двор (г. Хойнікі Гомельскай вобл.)*. Безумоўна, усе гэтыя вераванні звязаны з роляй, якую займае вада ў жыцці народаў, колькасцю і якасцю вады ў прыродных умовах той ці іншай краіны, грамадскімі каштоўнасцямі, у тым ліку рэлігійна-філасофскімі.

І ў беларускай, і ў кітайскай культурнай традыцыі існуе шмат прыкмет і павер'яў, якія тым ці іншым чынам датычаць жывёльнага свету. Яны прадстаўлены наступнымі групамі:

– прадказальныя: *Калі вы чуеце крык савы, гэта можа паказваць на тое, што вас чакае поспех у бізнесе ці кар'еры; Калі вы бачыце, як кажан лётае вакол вашага дома, гэта можа азначаць, што ў вашым доме будзе поспех і росквіт; Калі вы пачуеце крык пеўня, гэта можа прадказаць поспех у справах і поспех у асабістым жыцці [4]; Калі зязюля закуе на голы лес, то год будзе цяжкі для людзей, галодны (в. Целяшы Гомельскага р-на Гомельскай вобл.); Кагда перад Спасам, за нядзелю, аісты станут падгатоўлівацца да адлёту, то зіма будзе ранняя і з марозам, а вясна – цёплая (г. п. Карма Добруш-*

скага р-на Гомельскай вобл.); *Калі заяц у вёску ўбяжыць, дык вёска згарыць* [1, с. 103];

– ачышчальна-засцерагальныя: *Каб пярун не ўдарыў у будынкi, то найлепш дзе на страху борану завалачы, каб бусел гняздо залажыў* [1, с. 81]; *каб пазбавіцца ад блох, клопоў, ...трэба злавіць жывую змяю, ушчаміць яе ў расшчэпленую палку, прынесці дадому і ўторкнуць у сценку над печкаю* [1, с. 144].

Відавочна, што сярод кітайскіх тэкстаў прыкмет і павер'яў большасць тычыцца сацыяльнай сферы, пытанняў поспеху і рэалізацыі ў прафесійнай дзейнасці, сярод беларускіх – дабрабыту ў гаспадарцы, надвор'я і абароны ад неспрыяльнага ўздзеяння.

Прыкметы і павер'і беларусаў і кітайцаў грунтуюцца на як на багатай фантазіі, паэтычным светапоглядзе, так і на рацыянальным жыццёвым вопыце і шматвяковых назіраннях за з'явамі навакольнага свету, менавіта таму яны адрозніваюцца вялікай колькасцю і шырокай функцыянальнай прызначанасцю.

У артыкуле выкарыстаны матэрыял архіва навукова-вучэбнай фальклорнай лабараторыі пры кафедры рускай і сусветнай літаратуры УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны».

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Зямля стаіць пасярод свету... Беларускія народныя прыкметы і павер'і. Кн. 1 / Уклад., прадм., пераклад, бібл. У. Васілевіча. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1996. – 591 с.

2. Народная міфалогія Гомельшчыны: фальклорна-этнаграфічны зборнік. – Мінск : ЛМФ “Нёман”, 2003. – 320с.

3. Прыкметы і павер'і Гомельшчыны / укладанне, сістэматызацыя, тэксталагічная праца, уступныя артыкулы В.С. Новак, А.А. Кастрыца. – Гомель : Барк, 2007. – 224с.

4. Юм, Влад. Приметы Китая. Книга первая / Влад Юм [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://fictionbook.ru/author/vlad_yum/primetyi_kitaya_kniga_pervaya.html. – Дата доступа: 10.10.2023.

The article examines the signs and beliefs of Belarusians and Chinese about the sun, moon, water, animals. The author draws attention to the richness of folk beliefs of Belarusians and Chinese, the thematic and functional diversity of groups of signs and beliefs, the stability of their existence.

Key words: omen, belief, folk beliefs, natural phenomena, sun, moon, water, animals.

Кастрыца Алена Аляксандраўна – кандыдат філалагічных навук, дацэнт; Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны.